

Pierre Drieu la Rochelle. *Journal 1939-1945*. Presente et annote par Julien Hervier. Gallimard

Op 15 maart 1945 stierf Pierre Drieu la Rochelle, tweeënvijftig jaar oud, door eigen hand: drie buisjes gardenal en een opengedraaide gaskraan maakten een einde aan zijn leven. Bij zijn lijk trof men een briefje aan, gericht tot zijn huishoudster: 'Gabrielle, laat me dit keer slapen' - een verwijzing naar een eerdere poging (op 11 augustus 1944) die toen door in het ingrijpen van de hulpvaardige huishoudster was mislukt. Wat Drieu op het moment van sterven heeft ervaren, weten we natuurlijk niet. Wel weten we wat hij ervan heeft verwacht, want daarover had hij zich vaak genoeg uitgelaten. Bijvoorbeeld in de twee teksten naar aanleiding van de zelfmoord van zijn vroegere vriend Jacques Rigaut, *Adieu à Gonzague* en *Le feu follet* uit 1931, en vooral in *Récit secret*, geschreven naar aanleiding van de mislukte zelfmoordpoging van 11 augustus 1944.

Uit dit prachtige autobiografische verhaal blijkt hoezeer Drieu van jongs af aan door zelfmoord werd gefascineerd. Hij zag zelfmoord als een van de manieren die de mens had bedacht om de 'muur van zijn gevangenis' te doorbreken. Vandaar zijn tevredenheid dat hij nu door de buitenwereld werd gedwongen tot wat hij eigenlijk altijd al had gewild. Pas aan het eind wordt de bijna serene stemming even doorbroken, wanneer Drieu bekent dat het ook simpelweg angst is die hem drijft - 'angst om geslagen te worden, verscheurd door de meute, angst om vernederd te worden door politieagenten en rechters...'

Reden om bang te zijn had Drieu in 1944 en 1945 meer dan genoeg. Toen hij zijn laatste en succesvolle zelfmoordpoging deed, was juist een opsporingsbevel tegen hem uitgevaardigd. Als een van de meest notoire collaborateurs kon hij zonder twijfel rekenen op een zware gevangenisstraf. Misschien zou hij zelfs ter dood zijn veroordeeld, net zoals zijn collega-schrijver Robert Brasillach, die op 6 februari 1945 voor het vuurpeloton kwam.

Sinds kort weten we nog weer wat meer over Drieu's gemoedstoestand vóór zijn zelfmoord, want een paar maanden geleden werd voor het eerst de vrijwel complete tekst gepubliceerd van het dagboek, dat hij gedurende de Tweede Wereldoorlog bijhield. De eerste notitie is van 9 september 1939, de laatste van 11 maart 1945, twee dagen vóór de zelfmoord. Onder de talloze 'menselijke documenten' uit de oorlog is dit *Journal 1939-1945* een van de meest aangrijpende en verbijsterende.

Verbijsterend vanwege de vele paranoïde, in haat en wrok gedrenkte opmerkingen over joden, vrouwen, homoseksuelen, collega's, landgenoten, Duitsers en medecollaborateurs; aangrijpend vanwege de onontkoombaarheid waarmee Drieu zich naar zijn eigen dood lijkt te hebben toegeschreven. Als was de zelfmoord de vervulling van zijn leven, de uitkomst van zijn metafysische hunkeringen en het uiteindelijke object van zijn religieuze preoccupaties.

Met name in de laatste jaren komt Drieu's belangstelling voor filosofie en religie, zowel de oosterse als de westerse, sterk naar voren. Maar al in 1939 schrijft hij dat hij godsdiensthistoricus zou worden, als hij zijn leven mocht overdoen - toen

vermoedelijk om met meer kracht van argumenten te kunnen bewijzen dat het christendom bijna niets aan het jodendom te danken had, een van de - onmiskenbaar antisemitisch geïnspireerde - obsessies die hem het hele dagboek door bezighouden.

Wanneer de religie na 1943 de overhand krijgt, speelt het antisemitisme echter een ondergeschikte rol. Ook de politiek verdwijnt naar de achtergrond, wat ongetwijfeld alles te maken heeft met het uitblijven van de Duitse eindoverwinning. Hoe slechter het de Duitsers aan het front vergaat, des te groter wordt Drieu's distantie tot de politiek. Eigenlijk is hij er al na de nederlaag bij El Alamein van overtuigd dat Hitler de oorlog zal verliezen, al verhindert dat hem niet om juist dan zijn fascistisch engagement naar buiten toe te benadrukken - uit 'trots' en 'eigenliefde', zoals hij in zijn dagboek schrijft, om niet de indruk te wekken terug te deinzen voor de 'gaullistische dreigementen'.

Tegen die tijd is hij heilig overtuigd van het echec van het fascisme. In Frankrijk is het nooit serieus van de grond gekomen, maar ook in Duitsland en bijgevolg in de rest van Europa blijkt het een mislukking te zijn. Drieu verwijt Hitler dat hij te weinig internationalistisch en socialistisch heeft gedacht; het fascisme is te zeer een burgerlijke beweging gebleven. De toekomst, gelooft hij, behoort aan het communisme, in het bijzonder aan Stalin, en hij verheugt zich bij voorbaat over de wrede heerschappij die de Sovjet-leider straks in het decadente Europa zal vestigen. Drieu betreurt het dat hij dat waarschijnlijk niet meer zal meemaken, maar, zo staat in zijn dagboek: 'Ik zal jubelen in mijn graf'.

Het gemak waarmee het fascisme wordt ingeruild voor het communisme is verbazingwekkend, totdat men zich realiseert dat in beide gevallen dezelfde vijand wordt bestreden. Drieu's politieke voorkeur mocht variëren, zijn afkeer van de democratie was onwankelbaar. In de jaren dertig rechtvaardigde hij zijn keuze voor het fascisme (in een brief aan zijn Argentijnse vriendin Victoria Ocampo) met een verwijzing naar het 'cynisme' van de nazi's en de 'hypocrisie' van de communisten, die hun gewelddadigheid en hun tirannie niet openlijk toegaven; in het *Journal* schrijft hij nooit communist te zijn geworden uit burgerlijke en aristocratische vooroordelen.

In werkelijkheid lijkt het enthousiasme voor Stalin vooral ingegeven door diens militaire successen. 'Het succes heeft een onweerstaanbare kracht', schrijft hij op 4 oktober 1943. Macht en fysieke of militaire kracht worden door hem qualitate qua bewonderd en vereerd, in de politiek evenzeer als in het persoonlijke leven. Drieu is zijn leven lang gefascineerd geweest door kracht en geweld - een gevolg wellicht van de minderwaardigheidsgevoelens uit zijn jeugd, toen hij (net als de jonge Ter Braak!) nooit de sterkste van de klas was. In het dagboek heeft hij het - met lucide zelfkennis - over 'het vrouwelijke, geïnverteerde karakter van mijn liefde voor de kracht'.

Een opmerking als deze is typerend voor de eerlijkheid van het *Journal*. Drieu legt zich in zijn aantekeningen geen enkele beperking op, maar hij snijdt even meedogenloos in zijn eigen vlees als in dat van anderen. Zijn motieven zijn daarbij overigens niet altijd even duidelijk. Soms lijkt het er op, bijvoorbeeld wanneer hij zijn literaire oeuvre de grond in trapt, dat deze zelfverachting hem een masochistisch genoegen verschaft. Ook wanneer hij zichzelf als een decadent en een *dégénéré*

presenteert, ontbreekt de masochistische koketterie niet helemaal, al is het tegelijkertijd waar dat hij zich juist om de decadentie te bestrijden tot het fascisme heeft bekeerd.

Het is maar een van de vele tegenstrijdigheden die dit dagboek bevat - een garantie, zou men kunnen zeggen, dat Drieu inderdaad alles heeft opgeschreven zoals het hem voor de geest kwam, zonder zich te bekommeren om orde of samenhang. Toch zijn er ook wel een paar duidelijke constanten, zoals het antisemitisme, dat met name in de maanden vóór de Duitse bezetting van de pagina's spat in de meest vulgaire en primitieve vorm.

Volgens zijn joodse vriend Emmanuel Berl was Drieu niet altijd antisemiet geweest; het zou hem pas omstreeks 1934 als een 'suikerziekte' te pakken hebben gekregen. Het verhinderde hem ook niet tijdens de bezetting zijn joodse vrienden en vriendinnen, onder wie zijn eerste vrouw, te hulp te komen wanneer zij door de Duitsers werden gearresteerd. Merkwaaarderwijs lijkt Drieu niet te hebben beseft wat de gearresteerde joden die hij niet hielp in Duitsland en Polen te wachten stond. Nergens in het dagboek vinden we ook maar iets dat verwijst naar de realiteit van de vernietigingskampen.

Een volgende constante is zijn overtuiging dat de naties hebben afgedaan. Van Hitler en vervolgens Stalin verwachtte hij dat zij een sterk, autoritair en verenigd Europa tot stand zouden brengen - in zijn ogen de enige effectieve remedie tegen de heersende decadentie, een andere, zeer obsessieve constante, niet alleen in dit dagboek maar in Drieu's hele oeuvre. De decadentie was voor hem synoniem aan de moderniteit, die de mens van zijn gezonde instincten had beroofd. Alleen het geweld van oorlog en fascisme zou die instincten weer terug kunnen brengen.

Uit het dagboek valt echter op te maken dat het vertrouwen in de goede afloop hem steeds meer begon te ontbreken: Europa was voorgoed verloren. Van zijn profetieën bleken alleen de pessimistische uit te komen, wat weer geheel en al in de lijn lag van zijn weinig optimistische kijk op de geschiedenis: 'Je kunt altijd rampen voorspellen, vroeg of laat krijg je dan altijd gelijk. Want de geschiedenis bestaat alleen maar uit rampen. Uit rampen en uit gezangen'.

Het pessimisme vond zijn bekroning in de zelfmoord, die op de laatste regels van het dagboek is gevolgd. Een zelfmoord die tegelijkertijd een bevrijding was, waar Drieu met nieuwsgierigheid en verlangen naar heeft uitgezien. De eigen dood zal de voorspelde ondergang van Europa makkelijker te dragen hebben gemaakt, al is het waarschijnlijk precies andersom geweest: Drieu was zozeer het middelpunt van zijn universum, dat de eigen dood vanzelf ook de ondergang van de beschaving waaraan hij zijn lot had verbonden met zich mee bracht. Het staat er niet met zoveel woorden, maar het had er kunnen staan, zo duidelijk komt in het dagboek tot uiting hoezeer politieke en maatschappelijke opvattingen bij hem waren verstrengeld met hoogst persoonlijke obsessies en verlangens.

Voor psychoanalytici moet Drieu's *Journal* (waarin de schrijver bovendien zijn oedipus-complex bijna openlijk toegeeft en zijn begeerte naar vrouwenborsten tot een 'metafysisch motief' verheft) een heerlijke kluif zijn. Historici zullen het een waardevolle bron vinden voor de kennis van het politieke engagement onder de

Franse literaten van de jaren dertig en veertig. Liefhebbers van Drieu's romans, verhalen en essays komen nog meer aan de weet omtrent de ideeën en sentimenten van hun favoriete auteur.

En wie nog nooit een letter van Drieu la Rochelle heeft gelezen en per ongeluk diens oorlogsdagboek in handen krijgt, maakt - wellicht tot zijn eigen schrik - kennis met een verschijnsel dat Adriaan Venema in Nederland zelfs na jaren speuren niet te voorschijn wist te toveren: een onmiskenbare fascist die desondanks voortreffelijk kan schrijven.

(de Volkskrant, 13-11-1992)